

Акіншина Ірина Миколаївна

Кандидат філологічних наук, доцент

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

**РОМАН Н. ДЗЮБЕНКО «АНДРІЙ ПЕРВОЗВАННИЙ»
ЯК ВИЯВ ХУДОЖНІХ ЖИТТЄПИСІВ МЕЖІ ХХ-ХХІ ст.**

На межі ХХ-ХХІ ст. біографічна література продовжує кращі традиції написання художніх життєписів. Сучасні письменники, аналізуючи реалії сучасного буття людини, шукають нові підходи й прийоми в її зображенні. У зв'язку з цим одним з ефективних засобів є звернення до історичного минулого, до відомих яскравих особистостей, які б могли бути прикладом стійкості й непохитності духу, внутрішньої сили, людяності. Оскільки реальна історична постать, будучи живою людиною, наділена не лише позитивними, але й недосконалими якостями характеру, то окремі митці вдаються до інтерпретації начебто життєвих подвигів образів могутніх героїв легенд. В українській літературі подібні спроби здійснювали протягом ХХ століття Г. Косинка „Фавст”, В. Підмогильний „Іван Босий”, В. Шевчук „Велесич”.

У 1999 р. вийшов роман Н. Дзюбенко „Андрій Первозванний”, який являє собою інтерпретацію легенди про прихід одного із самовидців Ісуса Христа на територію сучасної України, наявну ще в пам'ятці давньої української літератури „Повість минулих літ”. Про задум написання твору авторка пише: „Апостол Андрій стоїть світляною тінню на зламі віків мого народу, а всі вчені в один голос стверджують, що його не було на цій землі... Та досить прислухатися – і чути, як душа великого Апостола плаче в наших поруйнованих церквах, чию з'яву він передрікав, у наших поруйнованих душах. Се біль... біль... Дух великого страждальця ніколи не полишав моєї землі, і мені нічого не потрібно намислювати, лише терпляче пробиватися крізь часові розлами, розбирати завали, щоб нарешті воскресло во плоті те, що завжди було, є, і буде в живому духові мого народу як останній поріг надії” [52, с. 5-6].

Роман складається з трьох книг, що починаються легендою про ненависть і зло, породжене іншим злом, яке врешті-решт карає само себе на смерть. Подібні авторські інтенції – своєрідне попередження людству, заклик бути добрішими, гуманнішими до себе й оточуючих, бо зло є не творчою, а руйнівною силою. При збільшенні зла на планеті автоматично включається програма самознищення.

Антитетично трьом легендам змальовано образ вселенського добра й прощення, що уособлює Ісус Христос, який постає в тексті зі спогадів Апостола Андрія. Значно меншою від Спасителя, але значущою часткою великої любові й людяності виступають у романі образи Андрія Первозванного та Великої Матері. Несучи Слово Господнє по світу, потрапивши до Венедії, Апостол одразу відчуває благодатний ґрунт для посівів добра.

Венеди ще перебували на стадії язичницької віри, приносячи жертви богам не тільки плодами власної праці, але й дітьми. Однією з таких жертв колись мала стати маленька руда дівчинка Росинка. Їй єдиний вдалося обминути жахливу долю, врятувавшись утечею. Притулок Росинка знайшла в природі – у печері на горі, оточеній прадавнім лісом. Тут, спостерігаючи за природою й живучи її законами, вона не зненавиділа людей, а поступово збагнула сутність венедійських богів, навчилася лікувати, прогнозувати природні явища. Так з простої дівчинки постала мудра, справедлива й людяна Велика Мати, яку венеди поважали, завжди слухали, а деякі іноді ненавиділи, побоюючись її знань. Не одне людське життя врятувала мудра відунка, у числі яких було й життя Андрія Первозванного. Прихильно зустріла вона Слово Апостола.

Перебіг подій твору, у вир яких попадає самовидець Христа, засвідчує повагу його до венедійського народу, доля якого стає власною долею Андрія Первозванного: „Апостол Андрій відчував, що настала пора останнього засіву Слова... На лагідному тиховодді любові, під золотим сонячним покотьюлом немає місця ненависті, та багато безборонности. Сей народ ніколи не піде по інші народи, ся земля ніколи не рушить по інші землі, але зусвібіч небавом посунуть сюди смертні мари” [52, с. 252]. Відчуваючи важку долю всієї України, криваві сторінки її історії, Апостол Андрій проймається болем. Разом з тим, під час хрещення й благословення Венедії він прокує майбутній розквіт Києва.

Якщо перша й друга книги присвячені зображенню перебування Андрія Первозванного у Венедії з її допоки язичницьким укладом життя, то книга третя містить оповідь про діяльність Апостола в Римі, поступове становлення християнства як світової релігії, перших християн, збірні образи яких напрочуд виразні й відповідають історичним реаліям. Такими є дружина імператорського намісника, патрійського владики Анна, венедійська дівчина Оріся, яку продав власний батько – зрадник Гор, стара полонянка римлян Каракала, постраждалий за віру хлопець Олександр та інші.

Саме в Римі, засуджений до смертної кари за розповсюдження ідей християнства, Апостол Андрій гине лютою смертю.

Отже, Н. Дзюбенко в романі ставить питання історичної правди: чи перебував Апостол у праукраїнській Венедії, чи міг оминати країну, яка годувала Римську імперію? У післяслові авторка визначає філософську основу твору: „І може, з моєю версією ніхто не погодиться, тоді сприйми, дорогий читачу, цей твір просто як ту істину, яку автор шукав у самому собі; і на такий пошук він має право, тому що це його власна розмова з Господом, як на такий пошук істини має право кожна людина, кожна нація і кожен народ” [52, с. 325].

Роман Н. Дзюбенко „Андрій Первозванний” відзначається порушенням актуальних проблем буття індивідуума і всієї людської цивілізації. Вдаючись до інтертекстуальності, письменниця висловлює власні думки й почуття, що хвилюють її на зламі епох, тим самим підкреслюючи настрої української нації в контексті загальнолюдських ідеалів.

Список використаних джерел

1. Дзюбенко Н. Андрій Первозванний : Роман / Н. Дзюбенко. – К. : Гранослов, 1999. – 335 с.

Клименко Марія Сергіївна

Львівська національна академія мистецтв

Науковий керівник: Яців Роман Миронович, кандидат мистецтвознавства, професор,

заслужений працівник культури України

Львівська національна академія мистецтв

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСАНДРА АРХИПЕНКА

Глибинним стрижнем творчості Олександра Архипенка (1887-1964), визначного скульптора авангарду ХХ століття, утвердився етнонаціональний аспект. Широкий діапазон новаторських ідей та візуальних образів мистця на духовно-генетичному рівні містив звернення до архетипів і символів традиційної культури. Домінантною рисою у пошуку формотворення скульптора був лаконізм. Святослав Гординський у статті «Олександр Архипенко та його місце в українському мистецтві» писав: «Пригадую, як я десь рік після появи Повстенкової книги про київську Св. Софію я застав його в робітні, а на полиці біля нього згадану книгу. «Незвичайна, незвичайна книжка, – казав він, – скільки вона мені нагадує! Як часто я забігав до собору і відразу від дверей дивувався, як і чому мозаїки так добре видні здалеку». Він узяв книжку і відкрив на закладеній сторінці: «Дивіться на цього св. Гавриїла, ціла фігура поділена на ромби, трикутники, кулю, валки. І ті форми уставлені так, щоб максимально зобразити рух ходи вперед. Є людська фігура, але є й геометрична конструкція з ритмічним рухом, і цей ритм гармонізує з вигнутими луками архітектури!» [3; с. 45]. Сміслово-ціннісний лад, яким оперувався скульптор впродовж усього свого творчого процесу, мав спільну природу із сакральними творами дитинства. Мистець застосовував естетичний відбір, що є в основі композиційної структури іконографії. У 1913 році Умберто Боччоні вважав, що Олександр Архипенко «будує свої твори за принципом іконної суцільності, а не деструкції» і не може бути названим футуристом [3; с. 45].

Скульптор застосовував монументальність узагальнених форм у пошуку візуального образу творів. У каталозі виставки «Архипенко» в Українському Інституті Модерного Мистецтва 1973 року у Чикаго Аркадія Оленська-Петришин згадує архаїчну спорідненість творів скульптора. «Згідно з численними джерелами, його творчість того часу стояла під прямим впливом археологічних розкопів, свідком яких Архипенко був в Україні перед своїм приїздом до Парижу в 1908 р.» [1; с. 3]. Образно-пластичне мислення скульптора формувалося на засадах цілісності, що сприяло максимальній виразності творення.

Найбільш сміливе мистецтво є транснаціональним, проте національна ідентичність залишає помітний відбиток культури. Необхідна приналежність до мови, історії, цивілізації робить художника зв'язаним з тією чи іншою манерою, щільно зчепленою з національною духовною спільністю, яка захоплює мистця на підсвідомому генетичному рівні і творить цілісну ідейно-естетичну площину мислення. «Хто знає, чи думав би я так, якби українське сонце не запалило в мене почуття туги за чимось, чого я й сам не знаю» [4]. Внутрішньо диференційована площина мислення Олександра Архипенка сформувалася під впливом етнокультури його рідної землі. Борис Берест, автор статті «Олександр Архипенко і модерне мистецтво (До 50-річчя творчої діяльності визначного скульптора)», в українському часописі у США «Свобода» писав: «І справді: скульптурні, графічні та малярські твори О. Архипенка яскраво свідчать, що його творче зростання було оперте на модерну філософію мистецтва. Його твори завжди глибоко своєрідні. Тому зайвим було б шукати в них сторонніх впливів чи чужих запозичень. Але одночасно в його творах можна помітити невидимий зв'язок з типово українськими елементами мистецтва» [2; с. 1].